

Ks. CARLOS CABECINHAS

Rektor Sanktuarium Matki Bożej Różańcowej, Fatima

ZNACZENIE FATIMY DLA KOŚCIOŁA I WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA

Znaczenie Fatimy dla Kościoła i współczesnego świata z wielu względów zasługuje na szczególną uwagę i podkreślenie w obchodach stulecia objawień fatimskich. Zwłaszcza pielgrzymka papieża Franciszka do Fatimy w dniach 12 i 13 maja 2017 r. oraz kanonizacja Franciszka i Hiacynty Marto skupiły na sobie uwagę całego świata. Wizyta papieska była wydarzeniem najczęściej odnotowanym na świecie w dniach 12 i 14 maja, przynosząc 21 700 publikacji prasowych.

Obchody stulecia objawień ukazały w sposób ewidentnie światowy charakter Fatimy – orędzia i jego rozprzestrzenienia się. Przede wszystkim samo orędzie fatimskie ma charakter uniwersalny – jest ono przeznaczone dla wszystkich i wszystkich wzywa, by w życiu każdego człowieka dać Bogu miejsce należne tylko Jemu. Znaczenie orędzia w odniesieniu do pokoju jest powszechnie znane. Ukazało ono swą ważność i aktualność, rozlało się po całym świecie, a także uczyniło zrozumiałym tak szerokie jego przyjęcie. W żadnym innym momencie historii jak w dniach stulecia, orędzie fatimskie nie ukazało z taką oczywistością znaczenia tego Sanktuarium maryjnego jako „ołtarza świata”

W znaczeniu eklezjalnym refleksja dotycząca stulecia Fatimy stara się przede wszystkim uwypuklić aktualność orędzia po upływie stu lat od tych wydarzeń. Biskup Leirii – Fatimy, D. António Marto, opublikował pod datą 15 września 2015 roku list pasterski pod tytułem: „Maryja, Matka Czułości i Miłosierdzia”³⁰³, w którym poświęca cały rozdział w trzynastu punktach (numery od 13 do 25) aktualności orędzia fatimskiego. Później Konferencja Episkopatu Portugalskiego wydała, dnia 8 września 2016 roku, list pasterski; „Fatima, znak nadziei dla naszych czasów”³⁰⁴, w którym zagadnienie aktualności orędzia fatimskiego zostało postawione w centrum uwagi.

³⁰³ A. Marto, *List Pasterski „Maria, Mãe de Ternara e de Misericórdia” No Centenário das Aparições*, Diocese de Leiria – Fatima, 2015.

³⁰⁴ Conferência Episcopal Portuguesa, *Fátima, Sinal de Esperança para o nosso mundo. Carta Pastoral no Centenário das Aparições de Nossa Senhora em Fátima*, Secretariado Geral da CEP, 2016.

W sposób zasadniczy znaczenie Fatimy dla Kościoła i współczesnego świata polega na aktualności jej orędzia, która zasada się na nieprzemijającej aktualności Ewangelii, co orędzie ciągle podkreśla i do czego prowadzi. De facto, orędzie fatimskie nie prowadzi do tego, co by było nieistotne i marginesowe w przeżywaniu wiary. Przeciwnie, prowadzi do istoty wiary chrześcijańskiej, to znaczy do objawienia się miłości Boga w Trójcy Przenajświętszej, która się manifestuje jako miłosierdzie. Orędzie z Fatimy „odzwierciedla, w wielu aspektach, samo serce Objawienia”³⁰⁵, odzwierciedla istotę Ewangelii i w ten sposób „pozwała nam zgłębić najbardziej radykalną logikę objawienia się Boga Trójosobowego: miłość Boga, która ukazuje się jako miłosierdzie przewyższające dramaty ludzkiej historii”³⁰⁶. Na tym polega jego znaczenie i jego aktualność.

Jestem przekonany, że wielki wkład, jaki Fatima może dać Kościołowi i światu, polega na jej duchowości. Aktualność jej fundamentalnych treści i sugerowanych postaw, jako sposób wprowadzenia w życie orędzia fatimskiego ukazuje, po stu latach, jej znaczenie.

Mówiąc o „duchowości” mamy na myśli chrześcijańskie życie duchowe: życie „według Ducha” (Rom 8,9; Gal 5,25), które rodzi się z chrztu, dzięki któremu otrzymujemy życie Boże i zostajemy zjednoczeni z Chrystusem w Jego śmierci i zmartwychwstaniu przez Ducha Świętego; życie, które się karmi Eucharystią i pozostałymi sakramentami; które jest działaniem Boga w człowieku wierzącym, zanim on jeszcze odpowie Bogu. Zatem duchowość nie jest po prostu synonimem życia wewnętrznego jako takiego, pomimo że jest to element nieodzowny, ani nie może być mylona z jakąkolwiek formą „spirytualizmu”

Wybitny teolog montfortański, Stefano de Flores, porównując Fatimę z orędziami z innych objawień, podkreśla, jako jej rys szczególny i wyróżniający, duchowość „praktycznych wskazówek dotyczących pobożności, modlitwy i nawrócenia. Pani Fatimska ukazuje autentyczną duchowość skoncentrowaną na nabożeństwie i poświęceniu się Jej Niepokalanemu Sercu”³⁰⁷. Według tego znanego mariologia, Fatima przedstawia inne jeszcze właściwe jej rysy charakterystyczne, takie jak perspektywa historyczna i polityczna, w której mieści

³⁰⁵ E. Bueno de la Fuente, *A Mensagem de Fátima. A misericórdia de Deus: o triunfo do amor nos dramas da história*, Santuário de Fátima, 2014, s.13.

³⁰⁶ E. Bueno de la Fuente, *A mensagem de Fátima*, s. 14.

³⁰⁷ S. de Fiores, „Mariologia e Fátima”, w: *Enciclopédia de Fátima*, coord. C.M. Azevedo – L. Cristino, Cascais 2007, str.337; ID., *O Segredo de Fátima. Uma luz sobre o futuro do mundo*, Apelação 2008, s. 28.

się „troska o przyszłość”, a nie tylko o terażniejszość Kościoła i świata, „uniwersalny wpływ na pobożność wiernych, w tym także biskupów i papieży”³⁰⁸, lecz przede wszystkim duchowość, która w niej się uwypukla: „Fatima sięga dalej aniżeli nakazuje zwyczajna pobożność, ponieważ Najświętsza Dziewica pragnie przedstawić autentyczną «duchowość maryjną», która wyraża się przez poświęcenie się Bogu za pośrednictwem Jej Niepokalanego Serca”³⁰⁹.

Możemy mówić o „duchowości fatimskiej”, to znaczy o życiu według Ducha, która wyłania się z samego wydarzenia oraz z orędzia fatimskiego, ponieważ tutaj spotykamy się z wymiarami, które charakteryzują całą prawdziwą duchowość chrześcijańską, która jest trynitarna, chrystologiczna i paschalna; sakramentalna i maryjna. Po zwięzłym przedstawieniu tych wymiarów konstytutywnych zwrócimy uwagę na postawy, do których ta duchowość wzywa, i na praktykę, którą ona proponuje.

1. TREŚĆ ORĘDZIA, WYMIARY KONSTYTUTYWNE DUCHOWOŚCI FATIMSKIEJ

Wymiary konstytutywne duchowości fatimskiej obejmują: prymat Boga, Trójcy Przenajświętszej, horyzont paschalny i chrystocentryczny, „odnowione Zesłanie Ducha Świętego”, czyli wymiar pneumatologiczny i eklezjalny, wymiar sakramentalny i wymiar maryjny, skoncentrowany zwłaszcza na kulcie Matki Bożej różańcowej.

1.1. Prymat Boga, Trójcy Przenajświętszej

Pewne uprzedzenia powodują, że często na fenomen objawień maryjnych spogląda się z nieufnością, ponieważ przypuszcza się, że oddalają nas one o tego, co zasadnicze w wierze chrześcijańskiej. Mówimy tu o uprzedzeniach, ponieważ w tym konkretnym przypadku orędzie fatimskie prowadzi nas właśnie do tego, co jest najistotniejsze: do tajemnicy Boga w Trójcy Przenajświętszej.

W centrum orędzia fatimskiego znajduje się „ewangelia Trójcy”. „To silne doświadczenie Trójcy Świętej, do którego Nasza Pani zaprasza i prowadzi, jest opisane jako całkowite przebywanie w Bogu, zatopienie w tajemnicy miłości

³⁰⁸ S. de Fiores, „Mariologia e Fatima”, s. 337–338.

³⁰⁹ S. de Fiores, *O Segredo de Fátima*, s. 64.

Trzech”³¹⁰. W gestach i słowach, zarówno Anioła Pokoju, jak i Naszej Pani, „Bóg objawia siebie samego w swoim misterium trynitarnym, wzbudzając wspaniałomyślną odpowiedź Pastuszków w postaci adoracji, daru złożonego z siebie, wynagrodzenia [...] Wydarzenie fatimskie ukazuje obraz Boga jako światło oświecające całą rzeczywistość, jako Trójkę, którą winniśmy adorować i kochać”³¹¹. W ten sposób „to co jest esencjalnego w Orędziu, w jego «sekrecie», w jego «tajemnicy», jest ostatecznym wezwaniem, aby się przebudzić i dostrzec pilną potrzebę radykalnego skoncentrowania naszego życia w Bogu, jako jedynym, który powinien być kochany i adorowany”³¹².

W czasach objawień kwitły ideologie i reżimy polityczne, usiłujące za pomocą ateizmu walczącego definitywnie usunąć Boga z horyzontów ludzkości. Dzisiaj bardziej podstępna aniżeli ta zdeklarowana walka jest obojętność religijna i tendencja, aby żyć tak, jakby Bóg nie istniał, która powoduje autentyczne „zaćmienie Boga” w naszych zachodnich społeczeństwach. W sposób bardziej czy mniej dyskretny próbuje się „zagasić” jakikolwiek znak Boga w przestrzeni publicznej, sprowadzając go do podziemia. W sytuacji, w jakiej żyjemy, afirmacja jasna i niedwuznaczna prymatu Boga, Trójcy Świętej w życiu ludzi wierzących zachowuje całą swoją aktualność i pilność. Orędzie fatimskie mówi o Bogu, Trójcy Przenajświętszej i ku Niej prowadzi³¹³, nie przez koncepcje teologiczne, ale drogą intensywnego doświadczenia duchowego. Źródła orędzia nie przedstawiają nam spekulatywnej dyskusji o Bogu; ukazują raczej doświadczenie egzystencjalne zdolne do dokonania przemiany życia, jak dokonało się to w życiu Widzących³¹⁴.

W ten sposób Fatima ukazuje nam adorację jako podstawową postawę człowieka wierzącego. Na tym opiera się, w pewnym stopniu, zdolność ewangelizacyjna orędzia fatimskiego, które zachęca do powrotu do adoracji Boga, jako do centrum życia Kościoła, prowadząc w ten sposób do miłosnego doświadczenia Boga, bliskiego i serdecznego, które stanowi źródło radości³¹⁵.

³¹⁰ B. Forte, *A Mensagem de Fátima e a Revelação*, w: *A Pastoral de Fátima. Actas do I Encontro Internacional sobre a Pastoral de Fátima*, Santuário de Fátima 1993, s. 97.

³¹¹ De Fiores, *O Segredo de Fátima*, s. 31.

³¹² J.J.F. Farias, *Um fogo que arde, mas não queima. Um ensaio teológico sobre a Mensagem de Fátima, como contributo para a entender e viver hoje em Portugal*, Prior Velho 2010, s. 69.

³¹³ Cf. A. Marto, *A beleza do rosto trinitário de Deus na Mensagem de Fátima*, Coimbra 2007, s. 16.

³¹⁴ Cf. J.C. Vechina, ‘A „conversão” dos videntes. Elementos de uma crítica teológica da credibilidade das aparições de Fátima’ w: *Fenomenologia e Teologia das Aparições. Actas do Congresso Internacional de Fátima (9–12 de Outubro de 1997)*, Santuário de Fátima 1998, s. 517–530.

³¹⁵ Cf. Marto, *Carta Pastoral „Maria, Mãe de Ternura e de Misericórdia”*, nr 16.

1.2. Horyzont paschalny i chrystocentryczny

Jezus Chrystus jest tym, który w swoim misterium paschalnym ukazuje nam misterium trynitarnie. Pascha Jezusa przedstawia nam Boga jako Ojca, Jezusa jako umiłowanego Syna i Ducha Świętego. Ponieważ misterium paschalne jest wydarzeniem szczytowym w historii objawienia i zbawienia, wydarzeniem, które w pełni realizuje się w świecie i ukazuje ojcostwo Boga w stosunku do Jego Jedyne Syna i z którego to misterium wytryska dla świata Duch synostwa Bożego³¹⁶, jest rzeczą konieczną podkreślić „horyzont paschalny orędzia fatimskiego”. Na ten temat pisze Eloy Bueno de la Fuente: „Chociaż ta perspektywa nie była podkreślana w publikacjach o Fatimie, nuta paschalna rozbrzmiewa w sposób wyraźny: światło, piękno, radość towarzyszą obecności Pani. Ta nuta pozwala widzieć i słyszeć chwałę Zmartwychwstałego, którą całkowicie przyjmuje. Doświadczana radość zachęca do przekazywania jej, do jej głoszenia, jak było w przypadku Hiacynty: «Nie mogąc pomieścić w sobie tak wielkiej radości...». To był pierwszy krok ku temu, aby doświadczenie osobiste przemieniło się w wydarzenie publiczne”³¹⁷

Charakter paschalny orędzia fatimskiego podkreśla miejsce centralne Jezusa Chrystusa przede wszystkim w Jego obecności eucharystycznej. Orędzie to jest głęboko eucharystyczne i, jako takie, głęboko chrystocentryczne i paschalne.

Charakter paschalny i chrystologiczny uwydatnia się również w modlitwie różańcowej, która nas prowadzi do medytacji tajemnic Chrystusa, które znajdują swoje miejsce centralne i pełny sens w misterium paschalnym.

Charakter paschalny wzywa nadto do odważnego świadectwa o wierze w czasach coraz to bardziej obojętnych i wrogich; do świadectwa nadziei w czasach rozpacz, do świadectwa ufności w świecie rozlicznych zwątpień i wielkiego osamotnienia, do świadectwa radości nawet wśród trudności życiowych. Orędzie z Fatimy nawołuje do świadectwa chrześcijańskiego.

1.3. Fatima, „odnowione Ześlanie Ducha Świętego”: wymiar pneumatologiczny i eklezjalny

W Fatimie doświadcza się działania Ducha, który gromadzi Kościół. Wkrótce po swej pielgrzymce do Sanktuarium Cova da Iria, papież Benedykt XVI stwierdził: „Nie ma Kościoła bez Ześłania Ducha Świętego. I chciałbym dodać: nie ma Ześłania Ducha Świętego bez Dziewicy Maryi. Tak było na

³¹⁶ Cf. F.-X. Durrwell, *Nuestro Padre, Dios en su misterio*, Salamanca 1992, str. 9.

³¹⁷ Bueno de la Fuente, *A Mensagem de Fátima*, str.154.

początku, w Wieczerniku [...]. I tak jest zawsze, we wszystkich miejscach i czasach. Tego ja również byłem świadkiem przed kilkoma dniami w Fatimie. Czego doświadczyła owa olbrzymia rzesza ludzi na placu sanktuaryjnym, gdzie wszyscy byliśmy prawdziwie jednym sercem i jedną duszą? Było to odnowienie Zesłania. Między nami była Maryja, Matka Jezusa. I to jest doświadczenie typowe dla wielkich sanktuariów maryjnych: gdzie chrześcijanie łączą się w modlitwie z Maryją, tam Pan zsyła swojego Ducha”³¹⁸.

I to jest to doświadczenie obecności i działania Ducha, który pozwala z kolei doświadczyć rzeczywistości Kościoła, o czym mówił Benedykt XVI. Fatima, de facto, zawiera w sobie głęboki wymiar eklezjalny. Ten wymiar eklezjalny orędzia ukazuje się jako oczywisty i jasny w tak zwanym „sekrete”, kiedy odnosi się do „Biskupa ubranego na biało” i do Kościoła pielgrzymującego i męczeńskiego. Lecz wyraża się również w prośbie Naszej Pani, aby zbudować w Cova da Iria kaplicę, „Capelhinię”: w rozumieniu chrześcijańskim budynek kościelny jest zawsze symbolem Kościoła z żywych kamieni, które tutaj się spotykają, aby święcić obecność Jezusa Chrystusa.

Wymiar eklezjalny wyraża się w uczestnictwie w celebracjach sakramentalnych zawsze wypełnianych w stopniu najwyższym przez Kościół, jak jest przede wszystkim w wypadku Eucharystii. Orędzie fatimskie podkreśla i prowadzi w sposób szczególny do tego właśnie uczestnictwa.

Wymiar eklezjalny uwidacznia się również w samym Sanktuarium i w zgromadzeniach wiernych którzy tutaj, w Kościele, spotykają się, aby wspólnie wyrazić wiarę, aby adorować Boga, dziękować Mu i wielbić Go.

Wymiar eklezjalny wyraża się w jedności i komunii z papieżem i w modlitwie za niego, co jest tak charakterystyczne dla Fatimy.

Orędzie fatimskie przedstawia się również jako wezwanie do większej świadomości eklezjalnej i ukazuje się jako skuteczna droga do umocnienia poczucia przynależności do Kościoła, szczególnie poprzez wspólnotowe doświadczenie pielgrzymkowe.

1.4. Wymiar sakramentalny

Innym zasadniczym wymiarem duchowości chrześcijańskiej, który wyróżnia wydarzenie i orędzie fatimskie, jest wymiar sakramentalny, skoncentrowany na Eucharystii i Sakramencie Pokuty.

³¹⁸ Alocução, Regina Caeli, 23 maja 2010: http://w2.vatican.va/content/benedict-XVI/pt/angelus/2010/documents/hf_ben-XVI_reg_20100523_pentecoste.html.

Już wcześniej mówiliśmy o tym, że orędzie fatimskie jest głęboko eucharystyczne. O ile cykl anielski w 1916 roku był „preludium eucharystycznym” do tego orędzia, o tyle cykl *cordimariano* przede wszystkim w objawieniu w Tuy w 1929 roku stanowi jego „epilog eucharystyczny”³¹⁹. Jest warto odnotowania, że w horyzoncie trynitarnym znajdujemy bliższy kontekst, w który jest włączony wymiar eucharystyczny orędzia fatimskiego. D. António Marto użył pewnego ekspresywnego obrazu, zaczerpniętego z architektury: „Objawienia Anioła i ostatnie objawienie w Tuy stanowią portyk wejściowy i klucz w sklepieniu i w perspektywie tego powinno być rozumiane i postrzegane całe Objawienie (z Fatimy). To w nich objawia się nieuchronnie misterium eucharystyczne w wewnętrznej relacji z misterium trynitarnym”³²⁰.

Eucharystia jest sakramentem skutecznym nie tylko z racji żywej obecności Chrystusa, ale również Trójcy Świętej i naszego włączenia się w to misterium zbawczej komunii. Trójca Przenajświętsza jest początkiem i celem Eucharystii: w Ojcu, przez Syna, w Duchu, jest prawdziwym źródłem i punktem kulminacyjnym całego misterium eucharystycznego³²¹. I to właśnie z żarliwością podkreśla objawienie z Fatimy.

W tym eucharystycznym wymiarze wyróżniają się szczególnie postawy adoracji i zadośćuczynienia jako typowe rysy duchowości eucharystycznej orędzia fatimskiego.

Razem z Eucharystią, także celebrowanie sakramentu Pokuty i Pojednania ma znaczenie fundamentalne w duchowości fatimskiej. W objawieniach Anioła w 1916 roku i Naszej Pani w roku 1917 nawrócenie ma podstawowe znaczenie. Jest rzeczą oczywistą, że nawrócenie nie ogranicza się tylko do celebrowania sakramentu Pokuty, lecz winno znajdować w nim najgłębszy sens i swoje spełnienie.

Każda pielgrzymka do Fatimy jestznaczona tym wymiarem sakramentalnym w odniesieniu do pokuty: każda autentyczna pielgrzymka jest drogą do nawrócenia, jest marszrutą pokutną, która prowadzi do celebrowania sakramentu Pokuty; określa się ją jako drogę do nawrócenia, ponieważ pielgrzymować nie znaczy tylko „iść do innego miejsca”, ale raczej „iść do innego miejsca, ażeby

³¹⁹ Cf. R.S. Staade, „A adoração” w: A Pastoral de Fátima. Actas do I Encontro Internacional sobre a Pastoral de Fátima no 75 Aniversário das Aparições, Santuário de Fátima 1993, s. 111 (oryginał niemiecki: 465–471). Wyrażenia pochodzą od autora, ale nie periodyzacja.

³²⁰ A. Marto, „A dimensão eucarística na Mensagem de Fátima”, w: Fenomenologia e Teologia das Aparições. Actas do Congresso Internacional de Fátima (9–12 de Outubro de 1997), Santuário de Fátima 1998, s. 635.

³²¹ Cf. M. Gesreira Garza, La Eucaristia, misterio de comunión, Salamanca 2006, s. 675.

wrócić odmienionym”³²². Wśród przybywających do Sanktuarium wielu jest takich pielgrzymów, którzy pragną celebrować sakrament Pokuty, widząc w nim znaczący moment ich drogi pątniczej.

1.5. „Jestem Panią Różańcową”: wymiar maryjny

Fatima mówi o Maryi. Zgodnie ze świadectwem Widzących, Ona sama przedstawiła się jako Pani Różańcowa, ukazując się przyobleczona w światło, rozlewając światło Boże i objawiając tajemnicę swego Niepokalanego Serca.

Duchowość Fatimy jest duchowością maryjną³²³, podobnie jak cała autentyczna duchowość chrześcijańska. Teolog H.U. von Balthazar stwierdza w formie stanowczej: „Żadna duchowość zatwierdzona przez Kościół nie może spodziewać się tego, że doprowadzi ludzi do Boga, jeśli jednocześnie pominie tak ważny model doskonałości chrześcijańskiej, jakim jest duchowość maryjna”³²⁴.

Ten wymiar maryjny nie jest w żadnym wypadku drugoplanowy, jak stwierdził Papież Paweł VI w 1970 roku w swej sławnej alokacji: „Nie można być chrześcijaninem, nie będąc zarazem maryjnym”³²⁵.

Wymiar maryjny duchowości fatimskiej konkretyzuje się w nabożeństwie do Niepokalanego Serca Maryi. To nabożeństwo, „dusza Orędzia Fatimskiego”³²⁶, jest jej rysem najbardziej charakterystycznym i elementem, który łączy różne wymiary Orędzia³²⁷.

Począwszy od objawień Anioła w 1916 roku, odniesienie do Niepokalanego Serca Maryi towarzyszy wszystkim objawieniom fatimskim. We wszystkich trzech objawieniach Anioła dostrzegamy wyraźne odniesienie do Niepokalanego Serca Maryi zawsze w łączności z odniesieniem do Najświętszego Serca Jezusa, jasno przez to widzimy, że wszystko w Maryi kieruje ku Jezusowi i że jest Ona zawsze drogą do Jej Syna. W objawieniu czerwcowym Nasza Pani

³²² Cf. A.N.D.D.P. „Congresso de Tulon. Conclusiones”, w: F. Bourdeau, *El camino del perdon. Peregrinacion y reconciliacion*, Estrella (Navarra) 1986, s. 128.

³²³ O obecności Maryi w duchowości chrześcijańskiej i o znaczeniu wyrażenia „duchowość maryjna”, cf. S. de Fiores, *Maria nella teologia contemporanea*, Roma 1991, str. 291–338; I.G. Rotten, ‘How can Spirituality be Marian?’ *Marian Studiem* 52 (2001) 7–52; C. Militello, ‘Una spiritualità per l’oggi: il modello mariale’ *Credere oggi* n. 142 (2004/4) 103–113; J. Esquerda Bifet, *Espiritualidade Mariana. Maria en el corazón de la Iglesia*, Valencia 2009.

³²⁴ H.U. von Balthasar, „Maria na doutrina e na piedade de Igreja” w: J. Ratzinger – H.U. Balthazar, *Maria, primeira Igreja*, Coimbra (2004), s. 120.

³²⁵ Alocução no Santuário de Tonaria, Sardenha, 24 kwietnia 1970.

³²⁶ Cf. J.M. Alonso, „El corazón Imaculado de Maria, alma del mensaje de Fatima”, *Ephemerides Mariologicae* 22 (1972) 240–303.

³²⁷ Cf. de Fiores, *O Segredo de Fátima*, s.61–67.

powierza Łucji misję: „Jezus chce posłużyć się tobą, abym była bardziej znana i miłowana. Chce On ustanowić na świecie nabożeństwo do mego Niepokalanego Serca”. I czyni jej obietnicę: „Moje Niepokalane Serce będzie twoją ucieczką i drogą, która cię zaprowadzi do Boga”³²⁸. W tej obietnicy łączą się dwa istotne aspekty duchowości Niepokalanego Serca Maryi: wstawiennictwo Naszej Pani i wyjątkowość tej duchowości. W objawieniu Maryi z lipca, treść jego pogłębia się i, w kontekście sekretu, zostaje zapowiedziany ostateczny tryumf Jej Niepokalanego Serca. Podczas tego objawienia Nasza Pani obiecuje powrócić znowu, aby prosić o Komunię świętą wynagradzającą w pierwsze soboty i o poświęcenie Rosji. Pierwsza prośba została wyrażona podczas objawienia w Pontevedra w 1925 roku, druga, podczas objawienia w Tuy w 1929 roku.

Inwokację do Niepokalanego Serca Maryi rozumie się właściwie w świetle znaczenia biblijnego słowa „serce”. W Biblii serce jest symbolem samej osoby, jest „sakramentem” osoby, który ukazuje swoją najbardziej wewnętrzną i absolutną wyjątkowość przed Bogiem i przed innymi. W Niepokalanym Sercu Maryi znajduje się cała Jej istota i tajemnica, która go dotyczy. Serce oznacza samą osobę Dziewicy Maryi, Jej istotę wewnętrzną i unikalną, centrum i źródło Jej życia wewnętrznego, inteligencję i pamięć, wolę i miłość. W swoim komentarzu teologicznym do trzeciej części tajemnicy fatimskiej, ówczesny Kardynał J. Ratzinger, późniejszy papież Benedykt XVI, mówi: „W języku biblijnym «serce» oznacza centrum ludzkiego istnienia skupiające w sobie rozum, wolę, temperament i wrażliwość, w którym człowiek znajduje swą jedność i swe wewnętrzne ukierunkowanie. «Niepokalane Serce» to według Mt 5,8 serce, które dzięki oparciu w Bogu osiągnęło doskonałą jedność wewnętrzną i dlatego «ogłada Boga». «Kult» Niepokalanego Serca Maryi oznacza zatem zbliżenie się do takiej postawy serca, w której *fiat* – «bądź wola Twoja» – staje się centrum kształtującym całą egzystencję”³²⁹.

Biskup D. António Marto uważa, że nabożeństwo do Niepokalanego Serca Maryi jest jednym z najistotniejszych elementów Fatimy. Mówi on: „jedną z najważniejszych wartości duchowych Objawień Fatimskich jest *nabożeństwo do Niepokalanego Serca Maryi, Matki Miłosierdzia*”³³⁰.

³²⁸ Lucia de Jesus, *Memórias*, Edição crítica de Cristina Sobral, Fátima 2016: *Quarta Memória*, str. 231. Poczynając od tego wydania, cytaty są przytaczane, wskazując *Memória*, a następnie numer strony.

³²⁹ J. Ratzinger, „Comentário teológico”, w: Congregação para a Doutrina da Fé, *A mensagem de Fátima. O Segredo*, Lisboa 2000, s.49.

³³⁰ A. Marto, *Carta Pastoral „Maria, Mãe de Ternura e de Misericórdia” No Centenário das Aparições*, Diocese de Leiria-Fátima, 2015, nr 23.

Moglibyśmy przedstawić jeszcze inne treści i wymiary „duchowości fatimskiej”, szczególnie **wymiar eschatologiczny**, tak ważny, że skłonił René Laurentin’a do stwierdzenia wielkiej oryginalności Fatimy w stosunku do Lourdes. Ten uczony francuski mówił: „Znaki Lourdes i Fatimy należą do dwóch różnych grup elementarnych. Z jednej strony woda i ziemia; z drugiej powietrze i ogień (...). Lourdes prowadzi nas do początków naszego zbawienia, podczas gdy Fatima przywołuje ostateczny cel osobowy (os Novísimos) i poprzez niego – ostatecznie przyjście Chrystusa”³³¹. Mówiąc krótko, Lourdes odsyła nas do protologii, podczas gdy Fatima odsyła nas do eschatologii.

Te fundamentalne treści orędzia fatimskiego są konstytutywne dla całej duchowości chrześcijańskiej i ukazują nam podstawy tego właśnie życia, które Fatima proponuje.

2. NIEKTÓRE POSTAWY FUNDAMENTALNE DUCHOWOŚCI FATIMSKIEJ

Z treści tutaj przedstawionych wynikają pewne postawy, które charakteryzują życie duchowe, a do którego wzywa orędzie fatimskie. Między wielu postawami, na które mogliśmy zwrócić uwagę, są cztery, które się wyróżniają jako szczególnie ważne i znaczące, do których odniesiemy się w sposób szczególny. Są to: adoracja, wynagrodzenie, pokuta i nawrócenie oraz solidarność i służba wobec braci.

2.1. Adoracja

Adoracja jest fundamentalną postawą religijną człowieka wierzącego, który uznaje Boga jako Kogoś nieskończenie wyższego od Jego stworzeń. Jako postawa specyficznie chrześcijańska, adoracja ma zawsze horyzont trynitalny. Chrześcijanin nie adoruje jakiejś nieokreślonej siły kosmicznej, jakiegoś bóstwa pozaosobowego: adoruje Boga w Trójcy Jedyne, który wychodzi na jego spotkanie i który się mu objawia, okazując mu swoją miłość. Ta Boska inicjatywa będzie mieć zawsze pierwszeństwo w stosunku do naszej postawy adoracyjnej, ponieważ „nie my umiłowaliśmy Boga, ale On sam nas umiłowal” i „pierwszy nas umiłowal” (1 J 4,10.19).

³³¹ R. Laurentin cyt. z: de Fiores, *O Segredo de Fátima*, s.28.

W orędziu fatimskim adoracja zajmuje miejsce centralne i jest bezpośrednio związana z wymiarem trynitarnym i eucharystycznym.

Trzy objawienia Anioła pastuszkom w 1916 roku, koncentrują się na ukazaniu trynitarnego oblicza Boga nie w sposób spekulatywny, lecz doksologiczny³³², poprzez adorację. W pierwszym objawieniu – opowiada siostra Łucja – Anioł Pokoju „ukłęknał i pochylił głowę aż do ziemi. Porwani siłą nadprzyrodzoną robiliśmy to samo i wymawialiśmy słowa powiedziane przez niego: «O mój Boże, wierzę w Ciebie, adoruję Ciebie, ufam Tobie, kocham Cię. Proszę Cię, byś wybaczył tym, którzy nie wierzą, którzy Cię nie adorują, którzy Ci nie ufają, którzy Cię nie kochają»³³³. Modlitwa, prosta i krótka, jest skierowana do Trójcy Świętej w jedności Osób³³⁴, łącząc adorację z cnotami teologalnymi: „wierzę, adoruję, ufam i kocham Cię” Ta pozorną przerwą w sekwencji trzech cnót teologalnych jest szczególnie znacząca, ponieważ adoracja „koncentruje w sobie wszystkie te trzy cnoty”³³⁵. Wierzyć, ufać i kochać jest to, *par excellence*, forma adoracji. „W ten sposób, kiedy Anioł mówił wraz z Pastuszkami: «Mój Boże, wierzę, adoruję (uwielbiam), ufam i kocham Ciebie», mógłby powiedzieć to samo, określając przez aktywne życie modlitwy fundamentalną postawę ludzką wobec Boga”³³⁶.

Podczas drugiego objawienia słowa Anioła i jego wezwanie do modlitwy zapisały się w ich umysłach „jako światło, które pozwoliło nam zrozumieć, kim jest Bóg, jak nas kocha i jak pragnie być przez nas kochany”³³⁷. I jako odpowiedź na ten apel, pastuszkowie spędzili następne godziny na klęczkach, powtarzając modlitwę, której Anioł ich nauczył³³⁸.

Podczas trzeciego objawienia Anioł uczy widzących modlitwy wyraźnie trynitarniej, z której adoracja wyłania się jako postawa fundamentalna: „Trójco Przenajświętsza, Ojcze, Synu, Duchu Święty, uwielbiam Cię (adoruję) głęboko i ofiaruję Ci Przenajdroższe Ciało, Krew, Duszę i Bóstwo Pana naszego Jezusa Chrystusa, obecne we wszystkich tabernakulach ziemi na przebłaganie za

³³² Cf. Marto. *A beleza do rosto trinitário de Deus*, s. 18.

³³³ *Quarta Memória*, s. 226.

³³⁴ Cf. R. Rosa, „As orações do Anjo. Análise das orações ensinadas aos pastorinhos pelo Anjo de Portugal, em Fátima, em 1916”. *Dabar. Revista da Associação de Estudantes de Teologia de Coimbra* 13 (2009) 88–90.

³³⁵ J. Duque, „Santíssima Trindade, adoro-Vos profundamente. O percurso temático para 2011–2012”, w: *Santíssima Trindade, adoro-Vos profundamente. Itinerário temático do Centenário das Aparições de Fátima, 1 Ciclo*, Fátima 2010, s. 18.

³³⁶ J. Duque, „Santíssima Trindade, adoro-Vos profundamente”, s. 19.

³³⁷ *Quarta Memória*, s. 227.

³³⁸ Cf. *Quarta Memória*, s. 227.

zniewagi, świętokradztwa i bluźnierstwa, które Go obrażają. Przez nieskończone zasługi Jego Najświętszego Serca i Niepokalanego Serca Maryi proszę Cię o nawrócenie biednych grzeszników³³⁹” W tej modlitwie forma słowna „adoruję Cię” jest uzupełniona przez przysłówek „głęboko”, który odnosi się do zewnętrznego upadnięcia na kolana, głównie jednak do postawy wewnętrznej. Adoracja jest postawą wewnętrzną, która się uzewnętrznia i zamyka w sobie całą istotę osoby.

Także w objawieniach Naszej Pani w 1917 roku adoracja ukazuje się jako postawa fundamentalna. W świetle, które promieniowało z rąk Naszej Pani, pastuszkowie doświadczają obecności Boga, Trójcy Świętej, która ich całkowicie obejmuje³⁴⁰, oni zaś odpowiadają adoracją. Podczas pierwszego objawienia, jak opowiada siostra Łucja, byli tak blisko Maryi, że znajdowali się w obrębie światła, które ich otaczało i dotykało³⁴¹. To było światło Boże, ponieważ, wypowiadając słowa „łaska Boża będzie waszym pocieszeniem”, Nasza Pani „rozłożyła po raz pierwszy ręce przekazując nam światło tak silne, jak gdyby odbłask wychodzący z Jej rąk. To światło dotarło do naszego wnętrza, do największej głębi duszy i spowodowało, żeśmy się widzieli w Bogu, który jest tym światłem, wyraźniej niż w najlepszym zwierciadle. Pod wpływem wewnętrznego impulsu również nam przekazanego, padliśmy na kolana i powtarzaliśmy pobożnie: O Trójco Przenajświętsza, uwielbiam Cię. Mój Boże, mój Boże, kocham Cię w Najświętszym Sakramencie”³⁴².

We wszystkich tych relacjach spotykamy się z postawą adoracji, która rodzi się spontanicznie z intensywnego doświadczenia spotkania z Bogiem. Adoracja Boga nadaje niezatarte piętno życiu widzjących nie tylko odnośnie gestu modlitwy, lecz także egzystencjalnej postawy ofiarowania Bogu centralnego miejsca w ich życiu. Ta postawa egzystencjalna jest nieustannym wezwaniem orędzia fatimskiego.

W tym horyzoncie trynitarnym adoracja eucharystyczna ukazuje się jako postawa i praktyka człowieka wierzącego, jako odpowiedź na objawienie się Boga. Adoracją eucharystyczną żyje się przede wszystkim poprzez uczestnictwo aktywne, wewnętrzne i świadome w celebrowaniu Eucharystii. Celebracja jest pierwszą i najważniejszą formą adoracji eucharystycznej³⁴³. Konkretnie: w Sanktuarium staramy się traktować celebrację eucharystyczną – „najważniejszy akt adoracji Kościoła” – jako „szczytowy punkt” każdej pielgrzymki.

³³⁹ *Quarta Memória*, s. 22.

³⁴⁰ Cf. Farias, *Um fogo que arde*, s.68.

³⁴¹ Cf. *Quarta Memória*, s. 229.

³⁴² *Quarta Memória*, s. 230

³⁴³ Benedykt XVI, *Exortação pós-sinodal Sacramentum Caritatis*, nr. 66.

Codzienna celebrowanie Eucharystii zaznacza rytm życia Sanktuarium jako jego prawdziwe centrum.

Praktyka adoracji eucharystycznej jest często poświadczana przez małych Widzących z Fatimy. Adoracja eucharystyczna poza Mszą świętą zajmowała od samego początku specjalne miejsce w duchowości fatimskiej i w życiu Sanktuarium. Od 13 maja 1923 roku zaczęto praktykować wystawienie i błogosławieństwo Najświętszym Sakramentem na zakończenie głównej celebracji każdej większej pielgrzymki. Począwszy od maja 1925 roku pielgrzymi trwali w adoracji przed Najświętszym Sakramentem wystawionym w kościele parafialnym w Fatimie, ponieważ nie było jeszcze zezwolenia na stałą obecność Najświętszego Sakramentu w Sanktuarium. Takie zezwolenie zostało udzielone w sierpniu 1927 roku, w tym samym miesiącu, w którym miała miejsce pierwsza nocna adoracja eucharystyczna w Sanktuarium, co stało się częścią integralną obchodów wigilii z okazji wielkich pielgrzymek. Dzień 1 stycznia 1960 roku zapoczątkował stałą adorację Najświętszego Sakramentu – *o sagrado Lausperene* – przeprowadzaną przez Siostry Wynagrodzicielki Naszej Pani z Fatimy (Religiosas Reparadoras de Nossa Senhora de Fátima).

Stała adoracja eucharystyczna jest elementem charakterystycznym życia Sanktuarium. Częsta adoracja eucharystyczna odbywa się w parafiach w kontekście praktyki pierwszych sobót, pod wyraźnym wpływem Fatimy.

2.2. Wynagrodzenie

Drugą postawą, która się wyróżnia w orędziu fatimskim, jest wynagrodzenie: orędzie fatimskie wzywa bowiem do życia duchowością wynagrodzenia. Problem wynagrodzenia zrodził się w samych początkach, w objawieniach anielskich w 1916 roku, zajmuje istotne miejsce w objawieniach Maryi i konkretyzuje się w osobistej odpowiedzi danej przez pastuszków z Fatimy³⁴⁴.

Podczas drugiego objawienia się Anioła, niebieski wysłannik, po wezwaniu pastuszków do modlitwy, mówi: „Ofiarowujcie nieustannie Najwyższemu modlitwy i umartwienia” I, na zapytanie Łucji „jak mamy się umartwiać”, odpowiada: „Ze wszystkiego, co tylko możecie, zróbcie ofiarę jako zadośćuczynienie za grzechy, którymi On jest obrażany i dla uproszenia nawrócenia grzeszników”³⁴⁵. Wynagrodzenie, wyrażone przez modlitwę i ofiary, ukazuje

³⁴⁴ Cf. S. de Flores, „Reparação”, w: *Enciclopédia de Fátima*, coord. C.M. Azevedo – L. Cristino, Cascais 2007, s. 475–480.

³⁴⁵ *Quarta Memória*, s.227.

się jako postawa człowieka wierzącego, jako odpowiedź miłością na miłość Boga, ponieważ kto kocha, nie może znieść, że umiłowany jest obrażany. Obojętność wobec zniewag i bluźnierstw czynionych umiłowanemu byłaby zaprzeczeniem miłości.

W trzecim objawieniu Anioł uczy widzących modlitwy adoracyjnej w znaczeniu wynagradzającym³⁴⁶. Tutaj perspektywa jest wyraźnie eucharystyczna: „na przebłaganie za zniewagi, świętokradztwa i zaniedbania, które Go obrażają”. Mówi się tu specjalnie o przebłaganiu za grzechy popełnione przeciwko obecności Jezusa: wynagrodzenie za „zniewagi”, „świętokradztwa” i „zaniedbania”, które obrażają Jezusa, który chce być obecny wśród nas w sposób bardzo szczególny i jedyny w Eucharystii. Mamy wynagradzać i odpłacać Mu miłością. Jeżeli Eucharystia jest okazaniem się miłości Boga do nas, to wynagradzać za grzechy popełnione przeciwko obecności eucharystycznej Jezusa wśród nas znaczy okazać Mu miłość i głęboką wdzięczność za Jego tak cudowną obecność.

Podczas pierwszego objawienia maryjnego w 1917 roku Nasza Pani zapytuje pastuszków: „Czy chcecie ofiarować się Bogu, aby znieść wszystkie cierpienia, które On wam ześle, jako zadośćuczynienie za grzechy, którymi jest obrażany i jako prośba o nawrócenie grzeszników?”³⁴⁷. Również na to pytanie widzący odpowiadają natychmiast „Tak, chcemy” W objawieniu lipcowym wezwanie do postawy wynagradzającej powraca wyraźnie: „Ofiarujcie się za grzeszników i mówcie często, zwłaszcza gdy będziecie ponosić ofiary: O Jezu, czynię to z miłości do Ciebie, za nawrócenie grzeszników i jako zadośćuczynienie za grzechy popełnione przeciwko Niepokalanemu Sercu Maryi”³⁴⁸. Moglibyśmy mnożyć podobne cytaty.

Wynagrodzenie, które przenika całe orędzie fatimskie i znaczy w sposób niezatarty jego duchowość, jest teocentryczne i trynitarne, co zauważamy w sposób szczególny w modlitwach nauczanych przez Anioła, ale jest również chrystologiczne i eucharystyczne. Jest również w sposób szczególny mariologiczne: jest postawą wynagrodzenia z aspektem fundamentalnym duchowości fatimskiej, którym jest Niepokalane Serce Maryi.

Wynagrodzenie ma również wymiar eklezjalny, który się przejawia przez komunie świętych. *Katechizm Kościoła Katolickiego* wyjaśnia, że „najmniejszy nasz czyn spełniony w miłości przynosi korzyść wszystkim, w solidarności z wszystkimi ludźmi, żywymi czy zmarłymi, która opiera się na komunii

³⁴⁶ Cf. *Quarta memória*, s. 227.

³⁴⁷ *Quarta Memória*, s. 230.

³⁴⁸ *Quarta Memória*, s. 232.

świętych. Każdy grzech szkodzi tej komunii”³⁴⁹. W orędziu fatimskim, w tym kontekście, jest to modlitwa za grzeszników, aby się nawrócili.

Z drugiej strony wynagrodzenie jest głęboko powiązane z adoracją. Już podczas pierwszego objawienia Anioła adoracja i wynagrodzenie jawią się nierozdzielnie zjednoczone: w modlitwie „O mój Boże, wierzę w Ciebie, uwielbiam Ciebie, ufam Tobie i kocham Cię” obecna jest adoracja, zarówno jak jest obecne wynagrodzenie: „proszę Cię, byś wybaczył tym, którzy nie wierzą, którzy Cię nie uwielbiają, którzy Ci nie ufają i którzy Cię nie kochają”³⁵⁰. Dla Franciszka, na przykład, adorowanie Boga jest aktem wynagrodzenia: chce on pocieszyć Boga trwając przez długie godziny przed „Jezusem ukrytym”, ofiarowując czas za tych, którzy nie wierzą, nie uwielbiają... „Lecz także Hiacynta, która tak jest zaabsorbowana grzesznikami, nie traci żadnej okazji, aby się poświęcać za nich, trwając bezustannie w akcie adoracyjnego oddania”³⁵¹.

2.3. Nawrócenie i pokuta

Wezwanie do nawrócenia i pokuty jest nieodłączną częścią głoszonego przez Jezusa królestwa Bożego: „Czas się wypełnił i bliskie jest królestwo Boże. Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię” (Mk 1,15). Podobnie przepowiadał Jana Chrzciciel, przygotowując w sercach przyście Mesjasza (zob. Mt 3,2).

Pod względem sakramentalnym ten apel konkretyzuje się w Chrzcie, pierwszym i fundamentalnym nawróceniu, a także w sakramencie Pokuty, rozumianym jako „drugi chrzest” Otóż „to drugie nawrócenie jest nieustającym zadaniem dla Kościoła”³⁵² i jest dalekie, by się ograniczać jedynie do wydarzenia sakramentalnego. Pokuta jest postawą wewnętrzną, która ukazuje nawrócenie, zmianę myślenia i życia. *Katechizm Kościoła Katolickiego* przedstawia pokutę jako postawę wewnętrzną w następujący sposób: „Pokuta wewnętrzna jest radykalną przemianą całego życia, powrotem, nawróceniem się do Boga całym sercem, zerwaniem z grzechem, odwróceniem się od zła z odrazą do popełnionych przez nas złych czynów. Pokuta wewnętrzna zawiera równocześnie pragnienie i postanowienie zmiany życia oraz nadzieję na miłosierdzie Boże i ufność w pomoc Jego łaski”³⁵³.

³⁴⁹ *Catecismo da Igreja Católica*, s. 953.

³⁵⁰ Cf. M.M. Carvalho, „Teologia e adoração: o tema da reparação na mensagem de Fátima” w: *Fenomenologia e Teologia das aparições*, Santuário de Fátima, 1998, s. 622–623.

³⁵¹ Carvalho, „Teologia e adoração”, s. 623.

³⁵² *Catecismo da Igreja Católica*, s.1431.

³⁵³ *Catecismo da Igreja Católica*, s. 1431.

Otóż orędzie fatimskie jest zdecydowanym apelem o nawrócenie i pokutę. Ponawiana prośba, aby ludzie więcej nie obrażali Boga, smutek Maryi jako wyraz nieobojętności w stosunku do popełnianych grzechów, apel wzywający do modlitwy i poświęceń za grzeszników znaczą orędzie fatimskie od pierwszego do ostatniego momentu. W życiu małych widzących sprawdza się nie tylko autentyczna dążność do nawrócenia, która pozwala nam dostrzec różnicę przed objawieniami i po nich³⁵⁴, ale również zatroskanie nawróceniem grzeszników, które będzie nieustannie im towarzyszyć. Jako przykład: Franciszek mawiał: „Tak kocham Boga! On jest tak zasmucony z powodu tylu grzechów! My nigdy nie możemy popełnić żadnego”³⁵⁵. A Hiacynta mówiła do Łucji: „Dlaczego Nasza Pani nie pokazuje piekła grzesznikom? Gdyby je zobaczyli, już by nie grzeszyli, aby tam nie iść. Powiedz Pani, aby pokazała piekło tym ludziom [...]. Zobaczysz, że się nawrócą”³⁵⁶.

W swoim komentarzu teologicznym do trzeciej części tajemnicy, ówczesny kardynał J. Ratzinger powiedział: „Kluczowym słowem tej (trzeciej) części „sekretu”, jest potrójne wołanie: «Pokuta, Pokuta, Pokuta!» Zwraca ono naszą myśl ku początkom Ewangelii: «*Paenitemini et credite evangelio*» (Mk 1,15). Zrozumienie znaków czasu oznacza tu pilną konieczność pokuty, nawrócenia, wiary. Taka jest właściwa odpowiedź dana epoce historycznej, charakteryzującej się wielkimi niebezpieczeństwami, ukazanymi w kolejnych obrazach”³⁵⁷.

Wraz z adoracją i wynagrodzeniem, pokuta wchodzi w skład fundamentalnych postaw orędzia fatimskiego.

2.4. Solidarność i służba braciom

Duchowość fatimska wyraża się również w zobowiązaniach wobec braci jako wyraz miłości. Jednym z wezwań „Pani jaśniejszej niż słońce” była modlitwa i umartwienia za grzeszników. Był to apel, który odbił się głośnym echem w życiu pastuszków. Spotkanie z Bogiem, który jest Miłością, wzbudza w pastuszkach ich własną zdolność do kochania³⁵⁸. Eloy Bueno przypomina w związku z tym, że św. Jan od Krzyża mawiał, iż błogosławionym wydaje się zbyt mało,

³⁵⁴ Cf. J.C. Vechina, ‘A „conversão” dos videntes. Elementos de uma crítica teológica da credibilidade das aparições de Fátima’, w: *Fenomenologia e Teologia das Aparições. Actas do Congresso Internacional de Fátima (9–12 de Outubro de 1997)*, Santuário de Fátima 1998, s. 517–530.

³⁵⁵ *Quarta Memória*, s. 204.

³⁵⁶ *Terceira Memória*, s. 188–189.

³⁵⁷ J. Ratzinger, „*Comentário teológico*”, s. 50.

³⁵⁸ Cf. Bueno de la Fuente, *A Mensagem de Fátima*, s. 220.

gdyby mieli iść sami do nieba. Tę samą myśl wyraża Hiacynta swym prostym językiem w rozmowie z Łucją: kiedy Łucja przypomniała jej, że pójdzie do nieba zgodnie z obietnicą Naszej Pani, Hiacynta odpowiedziała: „Tak, pójdę (...) lecz chciałabym, by wszyscy tam również byli”³⁵⁹. Siostra Łucja skomentuje to później, że właśnie dlatego, iż Bóg jest Miłością i że tylko miłość może zjednoczyć nas z Bogiem, „miłość nie zadawała się tym, by samemu być szczęśliwym; chce ona prowadzić bliźniego do uczestnictwa w tym samym szczęściu”³⁶⁰.

Solidarność z innymi była od początku na horyzoncie orędzia fatimskiego. Ta dbałość o braci nie wyrażała się wyłącznie w modlitwie i poświęceniach, lecz również w dzieleniu się z bardziej potrzebującymi. Uwaga poświęcana chorym zajmowała zawsze szczególne miejsce w Fatimie. Już w trzecim i czwartym objawieniu Naszej Pani, Łucja prosiła o uzdrowienie niektórych chorych i odtąd ciągle wzrastała ilość próśb o wstawiennictwo, jak i liczba chorych, którzy udawali się do Fatimy w nadziei uzdrowienia.

Duchowość, która czerpie inspirację z orędzia fatimskiego posiada nieodwołnie ten wymiar solidarności i służby wobec braci. Papież Benedykt XVI stwierdził, że Fatima „jest szkołą wiary i nadziei, ponieważ jest również szkołą miłosierdzia i służby braciom”³⁶¹.

3. PRAKTYKI, KTÓRE CHARAKTERYZUJĄ DUCHOWOŚĆ FATIMSKĄ

Wymiary duchowości fatimskiej pozwoliły nam wyodrębnić cztery postawy fundamentalne, które w niej się wyróżniają. Duchowość fatimska zaznacza się także przez pobożne praktyki i ćwiczenia³⁶².

W Fatimie spotykamy się z niektórymi najbardziej typowymi i uniwersalnymi przejawami pobożności ludowej: pielgrzymki, procesje eucharystyczne albo z figurą Matki Bożej Fatimskiej, różaniec, droga krzyżowa, oddawanie czci wizerunkowi Naszej Pani... Jesteśmy głęboko przekonani, że te pobożne praktyki, głęboko karmione Słowem Bożym, odpowiadają wymaganiom

³⁵⁹ *Terceira Memória*, s. 189.

³⁶⁰ IRMÃ Lucia, *Como vejo a mensagem através dos tempos e dos acontecimentos*, Fátima 2007, s.32.

³⁶¹ Benedykt XVI, Audiência geral de 19 de maio de 2010: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pt/audiencias/XVI/pt/audiencias/2010/documents/hf_ben-XVI_aud_20100519.html.

³⁶² Dla koniecznych klasyfikacji terminologicznych, cf. Congregação para o Culto Divino e a Disciplina dos Sacramentos, *Directório sobre a piedade popular e a Liturgia. Princípios e orientações*, nr 9.

Sacrosanctum Concilium (nr 13) na temat aktów pobożności: zgadzają się ze świętą Liturgią, z niej wypływają i ku niej prowadzą wiernych.

Ogólnie rzecz biorąc, te akty pobożności mają charakter powszechny wśród ludu chrześcijańskiego. Jednak niektóre z nich są charakterystyczne specjalnie dla Sanktuarium w Fatimie, jak procesje z figurą Matki Bożej, modlitwa różańcowa lub nabożeństwo pięciu pierwszych sobót miesiąca.

3.1. Pierwsze soboty miesiąca

Nabożeństwo pierwszych sobót jest specyficznie fatimskie³⁶³. Podczas objawienia lipcowego, w kontekście słów o Niepokalanym Sercu Maryi, pojawia się wyraźna prośba o to nabożeństwo, prośba, która później się skonkretyzuje podczas objawienia się Maryi siostrze Łucji w Pontevedra (Hiszpania), w 1925 roku. Siostra Łucja cytuje: „Spójrz, córko moja, Serce moje otoczone cierniami, którymi niewdzięczni ludzie przez bluźnierstwa i niewdzięczność stale je ranią. Przynajmniej ty staraj się nieść mi radość i oznajmij w moim imieniu, że przybędę w godzinie śmierci z łaskami potrzebnymi do zbawienia do tych wszystkich, którzy przez pięć miesięcy w pierwsze soboty odprawiają spowiedź, przyjmą Komunię Świętą, odmówią jeden różaniec i przez piętnaście minut rozmyślania nad piętnastu tajemnicami różańcowymi towarzyszyć mi będą w intencji zadośćuczynienia”³⁶⁴.

Elementami konstytutywnymi tego nabożeństwa są: spowiedź w intencji wynagradzającej z uwzględnieniem, że jeśli nie jest ona możliwa w tymże dniu, można wyspowiadać się przedtem lub potem, Komunia w pierwszą sobotę, odmówienie różańca i piętnaście minut towarzyszenia Naszej Pani w rozmyślaniu nad tajemnicami różańcowymi. Jak widzimy, nabożeństwo to łączy wymiar sakramentalny praktyk liturgicznych z pobożnymi ćwiczeniami. O Komunii sakramentalnej w tym kontekście mówi *Dyrektorium o Pobożności Ludowej i Liturgii*: Nie przeceniając znaku czasowego i pamiętając o właściwym miejscu Komunii świętej w celebracji eucharystycznej, tę pobożną praktykę powinno się rozumieć jako okazję sprzyjającą głębokiemu, na wzór postawy Maryi, przeżywaniu tajemnicy paschalnej Chrystusa, celebrowanej w Eucharystii”³⁶⁵.

³⁶³ Cf. A.M. Martins, „A devoção reparadora dos primeiros sábados”, w: *Apelo e Resposta. Semana de Estudos sobre a Mensagem de Fátima*, Fátima 1983, s. 273–300; A.A. Pascoal, „Sábados, devoção dos primeiros”, w: *Enciclopédia de Fátima*, coord. C.M. Azevedo-L. Cristino, Cascais 2007, s. 204–205.

³⁶⁴ *Memórias da Irmã Lúcia I*, Fátima 2007, s. 192.

³⁶⁵ Congregação para o Culto Divino ea Disciplina dos Sacramentos, *Directório sobre a piedade popular e a Liturgia*, nr 174.

Później Łucja wyjaśni, że spowiedź można odbyć innego dnia, jeśli nie jest to możliwe w pierwszą sobotę.

Te cztery praktyki, spełniane w pierwszą sobotę miesiąca, mają intencję wynagrodzenia za grzechy popełnione przeciwko Sercu Niepokalanej Maryi. Ich sens jest zdecydowanie wynagradzający. To nabożeństwo zostało oficjalnie zatwierdzone i ogłoszone w Fatimie w dniu 13 września 1939 roku.

Nabożeństwo pięciu pierwszych sobót „może być uważane za kompendium całego orędzia” fatimskiego³⁶⁶. Dzisiaj rozlewa się ono powoli na cały świat i jest już zaprowadzone w wielu parafiach.

3.2. Różaniec i fundamentalne miejsce modlitwy

Modlitwa jest inną niezbywalną praktyką duchowości fatimskiej. Podczas objawień Anioła pastuszkom w 1916 roku, wysłannik z nieba nauczył ich pewnych modlitw i zachęcał do ich odmawiania: „Módlcie się, módlcie się dużo”³⁶⁷. W roku następnym ten apel do modlitwy był nieustannie podejmowany przez Dziewicę Maryję. Już w pierwszym objawieniu Nasza Pani prosi pastuszków o codzienne odmawianie różańca.

Różaniec jest modlitwą ewangeliczną, syntezą i kompendium Ewangelii, jak mówi papież Jan Paweł II w Liście Apostolskim „O Różańcu świętym”³⁶⁸. Różaniec jest modlitwą chrystologiczną, która prowadzi do medytacji tajemnic z życia Chrystusa, widzianych oczami Maryi. Papież Benedykt XVI powiedział w Kaplicy Objawień w 2010 roku, że Różaniec „pozwala nam utkwąć wzrok i skierować serce ku Jezusowi na wzór Jego Matki, niedoścignętego wzoru kontemplacji Syna. Medytując tajemnice i powtarzając „Ave Maria”, kontemplujemy całą tajemnicę Jezusa, kontemplujemy intymny udział Maryi w tej tajemnicy i nasze dzisiejsze życie w Chrystusie”³⁶⁹. Różaniec jest modlitwą eklezjalną i, w Sanktuarium Fatimskim, modlitwą która wyraża katolickość i uniwersalność Kościoła.

Modlitwa w Fatimie jest przede wszystkim modlitwą różańcową i nierozdzielnie łączy się z konkretną intencją – z pokojem. Nasza Pani prosi wyraźnie, by odmawiano Różaniec w celu uzyskanie pokoju na świecie. W Fatimie

³⁶⁶ A.A. Pascoal, „Sábados, devoção dos primeiros”, s. 504.

³⁶⁷ *Quarta Memória*, s. 226.

³⁶⁸ 16 de outubro de 2002: http://w2.vatican.va/content/john-paul-II/pt/apost_letters/2002documents/hf_jp-ii_apl_20021016_rosarium-virginis-mariae.html.

³⁶⁹ https://w2.vatican.va/content/benedict-XVI/pt/speeches/2010/may/documents/hf_ben-XVI_spe_20100512_benedizione-fiaccole.html.

Różaniec jest przede wszystkim modlitwą pokoju! Królowa Pokoju przychodzi, by mówić o pokoju, przychodzi, aby obiecać pokój światu rozdartemu przez wojnę, pierwszą wojnę światową. Dzisiaj, sto lat później, przeżywamy „trzecią wojnę światową pokawałkowaną”, jak się wyraził papież Franciszek. Modlitwa o pokój chroni nas od tego, byśmy nie popadli w obojętność wobec tylu cierpień, byśmy szanowali pamięć tylu niewinnych ofiar, byśmy nie pozwolili, aby nasze serca stały się nieczułe wobec banalizacji zła.

Lecz nie idzie nam tutaj tylko o Różaniec, chociaż jest on formą najbardziej charakterystyczną dla modlitwy fatimskiej. Modlitwa jako zaproszenie do silnego doświadczenia Boga należy do sedna orędzia fatimskiego. Tym co spotykamy w świadectwie widzących z Fatimy, jest właśnie mocne doświadczenie spotkania z Bogiem, które zdolne jest przemienić życie. I to właśnie nieustannie trwa w Fatimie za pośrednictwem jej orędzia.

4. FATIMA „SZKOŁĄ ŚWIĘTOŚCI”: ŚWIĘTOŚĆ PASTUSZKÓW

Kanonizacja świętych Franciszka i Hiacynty Marto, młodszych spośród widzących z Fatimy, przez papieża Franciszka dnia 13 maja bieżącego roku, była momentem szczególnie radosnym dla wszystkich czcicieli Fatimy nie tylko jako obiektywny fakt kanonizacji i jako oficjalne uznanie przez Kościół świętości tych dzieci, lecz także wynikające stąd uznanie Fatimy jako „szkoły świętości” i jej orędzia, jako drogi do świętości.

Przez świadectwo swojego życia pastuszkowie z Fatimy pokazują nam, co znaczy żyć w duchowości inspirowanej orędziem fatimskim.

Świętość pastuszków jest konsekwencją odpowiedzi danej Naszej Pani podczas pierwszego objawienia. Maryja zapytała ich: „Czy chcecie ofiarować się Bogu?” A oni odpowiedzieli jasno i zdecydowanie, bez wahań czy zastrzeżeń, bez warunków ani próśb o wyjaśnienia: „Tak, chcemy”

Nie sposób w krótkim czasie powiedzieć wiele o tym, jak Franciszek i Hiacynta zostali świętymi i jak pozostawili nam przykład świętości. Chciałbym podkreślić, że tak jedno jak drugie, reprezentują formy życia w świętości wzajemnie się uzupełniające. Łucja zrozumiała to bardzo dobrze. Powiedziała: „O ile Hiacynta wydawała się pochłonięta jedną tylko myślą, aby nawrócić grzeszników i uratować dusze przed piekłem, o tyle (Franciszek) myślał raczej, by pocieszyć Naszego Pana i Naszą Panią, którzy mu się wydawali bardzo smutni.”³⁷⁰ Franci-

³⁷⁰ *Quarta Memória*, str.156.

szek był bardziej kontemplatywny, a Hiacynta bardziej współczująca, żyła współczuciem dla innych, a szczególnie dla biednych grzeszników. Sam Franciszek także to widział z wielką przenikliwością. Dlatego gdy już przebywał na łożu swego cierpienia, Łucja prosiła go, by w niebie wstawiał się za grzeszników, za Ojca Świętego, za nią i za Hiacyntę, a Franciszek odpowiedział: „Tak, ja proszę. Ale popatrz: proś o to raczej Hiacyntę, ponieważ ja boję się, że zapomnę, kiedy zobaczę Naszego Pana. A ponadto chcę Go przede wszystkim pocieszać.”³⁷¹

Franciszek jest najbardziej oddany kontemplacji ze wszystkich trojga pastuszków. Poszukiwał ciszy, aby być z Bogiem: „ukrywał się za ogrodzeniami i za drzewami, aby samotnie się modlić, innym razem wdrapywał się na skały i tam modlił się w samotności. Mawiał, że w ten sposób chce być bliżej Nieba.”³⁷² Kiedy indziej jeszcze spędzał długie godziny w kościele parafialnym, w intymnej ciszy, ażeby towarzyszyć Jezusowi ukrytemu. Tam trwał na modlitwie i w „przebywaniu w myślach w Bogu,”³⁷³ pochłonięty kontemplacją serca Tego, który tak kocha i tak kochając stał się tak czuły i bliski.

Franciszek, przez spojrzenie swego serca, odkrywa smutek Boga i czyni go swoim własnym smutkiem: „Tak kocham Boga! Ale On jest tak zasmucony z powodu tylu grzechów!”³⁷⁴ I w tej kontemplacji ukazuje się pragnienie pocieszenia: „Gdybym był zdolny rozweselić Go!”³⁷⁵ „Gdybym mógł Go pocieszyć!”³⁷⁶

Powołanie małej Hiacynty to współczucie. Jej wielkim pragnieniem było zbawienie innych. Czystość jej radosnego serca prowadzi ją do tego, co wszyscy wdzięczni i czyści ludzie mogą smakować: obecności i radości Serca Bożego. Dlatego dzieli z biednymi swoje posiłki, traktując ten post jako ofiarę. Dlatego przyjmuje cierpienia wielu, którzy ją proszą o wstawiennictwo przed Bogiem, i wraz z nimi klęka i modli się. Dlatego każde cierpienie, każda przeciwność, każde zmartwienie i obelga są ofiarowywane dobremu Bogu i pięknej Pani za biednych grzeszników i za Ojca Świętego, dla którego Hiacynta żywi szczególną czułość. Ta modlitwa i to cierpienie z miłości „były jej ideałem, były tym, o czym mówiła”³⁷⁷. Jej radością było żyć na podobieństwo świętego Pawła, pogrążonego w miłości Chrystusa cierpiącego: „Teraz raduję się w cierpieniach

³⁷¹ *Quarta Memória*, str.162.

³⁷² Świadekstwo kuzynki Siostry Łucji de Jesus na Procesie w Combrze. *Positio Super Virtutibus de Francisci Marto*, 203.

³⁷³ *Positio Super Virtutibus de Francisci Marto*, 228.

³⁷⁴ *Quarta Memória*, s.141.

³⁷⁵ *Quarta Memória*, s.142

³⁷⁶ *Quarta Memória*, s.145

³⁷⁷ *Memorias*, 61.

za was i ze swej strony w moim ciele dopełniam braki udręk Chrystusa dla dobra Jego Ciała, którym jest Kościół” (Kol 1,24).

Powołaniem Hiacynty jest współczucie. To potwierdza się w poleceniu danym swej kuzynce, na krótko przed pójściem do szpitala: „Już niewiele mi brakuje, aby pójść do Nieba. [...] Gdybym mogła włożyć w serca wszystkich ludzi płomień, który mam w piersi, i spalić się, i ukochać tak bardzo Serce Jezusa i Serce Maryi!”

KONKLUZJA

Mówiąc o znaczeniu Fatimy dla Kościoła i dla świata, nie można ograniczyć się tylko do duchowości, chociaż, w moim przekonaniu, jest ona obecnie jej najistotniejszym elementem. Opis znaczenia orędzia fatimskiego dzisiaj wymaga również uznania jego olbrzymiej misji profetycznej, demaskowania zła obecnego w świecie, ale również musi stwierdzić jasno i niedwuznacznie, że nie do zła należy ostatnie słowo, że Bóg nie zapomina o ludzkości i nie dopuszcza, by zmierzała ku przepaści, że Bóg nigdy nie opuszcza swojego Kościoła, nawet wśród prześladowań...

Nie jest możliwe, bym zdołał tutaj w pełni wyczerpać ten temat, podkreślę tylko, że dowód aktualności, ważności i witalności orędzia fatimskiego polega na zdolności wpływania na nasze życie duchowe. I w tym znajdujemy również jego wielki potencjał ewangelizacyjny.

Z tego powodu obchody stulecia objawień są cenną okazją, by dowartościować dynamizm ewangelizacyjny zarówno kultu maryjnego, jak i orędzia fatimskiego, które prowadzą nas do Boga przez Niepokalane Serce Maryi.

Tłum. ks. Andrzej Gładysz SAC